

Gergely Judith

Gyógyszerész szakértők a tiszaezlári perben

Tiszaezlár neve mind a mai napig félelmetes borzongással tölti el Magyarország zsidóságát. A tiszaezlári per a 19. század felvilágosult Európájában az utolsó, Magyarország egészségét megszégyenítő vérvád-perre volt. Mi is a vérvád? Egy sötét babonából származó gyilkos feltevés, amely szerint a zsidók a húsvéti pászkába keresztény gyermek vérének sütik bele.

E képtelenség cáfolatára talán elég lenne elmondani, hogy a Biblia drákói szigorral tiltja a vér fogyasztását. Már Mózes I. könyvében, a Noénak adott törvényekről szóló szakaszban írja: „Csak a húst a vérral ne egyétek” Nefes bádor.¹

A tiszaezlári vérvád perének szövevényes útjait nem ismertetem, csupán az alapjairól szólok röviden. 1882. április elseje szombati nap, mégpedig a húsvét, a pészách szombatja. A tiszaezlári zsidó közösség metszőjét meghívták Polgárra, a mai Tiszapolgárra, és így az eszláriaknak új metszőt kellett választani. Három jelöltet hallgattak meg a szombati istentisztelet során.²

Ezen a napon eltűnt egy tizenéves leányka, Solymosi Eszter. 12 éves kora óta kiscselédként szolgált. Aznap gazdaasszonya elküldte a boltba festékért. Meg is vette és kendőbe csavarva csuklójára kötötte. Ő maga azonban többé nem érkezett haza. Egy-két nap múlva a faluban elkezdődött a suttogás, hogy a „zsidók emésztették el”, vérének. Április 4-én a gyermek anyja bejelenti az eltűnést és a vérvádat Jármay Jenő főszolgabíróknak, aki ezt a képtelenséget nem hiszi el, és annak terjesztésétől óvja Solymosinét. A vérvád azonban lábra kap.³

Közben Máramarosból tutajosok jönnek a Tiszán fát szállítani Szegedre. Június 4-én női holttestet pillantanak meg Tiszadobnál a vízben. Szólnak egy partron meglátott embernek, hogy jelentse a hatóságnak. Este 10 órakor érkezik a halottszemlére dr. Kiss Jenő járási tisztiorvos, K. Horváth Géza szigorló orvos, Zurányi Kálmán gyógyszerész, és az őket fuvarozó Szűcs János kisbirtokos gazda. A boncolás a tetemet 14 éves lányénak állapítja meg, ruházata és a csuklóján lévő festékes kendő alapján Solymosi Eszter.⁴ A zsidóság fellélegzik, hiszen ha megvan a leányka, akár holtan is, akkor elül a vérvád.

Korán örültek! Az eszlári birtokos Istóczy Győző országgyűlési képviselőnek és a vizsgálóbíró Bary Józsefnek egyaránt fontos volt a vérvád terjesztése, a zsidók üldözése.⁵

1 Mózes I. IX. 4, 5.

2 *Eötvös Károly*: A Nagy Per, I., II., III., MDCCCC (MDXD) (1900) Révai Testvérek

3 Uott I. 151–154.

4 Uott II. 138.

5 Uott I. 232–242.

Bary József letartóztatta a vádlottakat, elsősorban a három metszőt, akik húsvét szombatján Eszláron voltak. A vérvád tanújául pedig elfogják s testi és lelki kínzással ráveszik az eszlári zsidó templomszolga 13 esztendő fiát, Sarf Móricot, hogy Solymosi Eszter megölését, a vérvádat tanúsítsa. A továbbiakban szövevényes áltörténetekkel cáfolják, hogy a Tiszában talált hulla Solymosi Eszteré lenne.

A perbe fogott metszők védőügyvédje értesíti a Zsidóság Központi Irodája titkárát, Simon József ügyvédet. Ő felmérve az eset súlyosságát, a vérváddal felizgatott közhangulat várható következményeit, zaklatottan felkeresi Eötvös Károly ügyvéd, országgyűlési képviselőt, kérve őt (1882. június 16.) menjen le Nyíregyházára, ahol fogva van a 13 éves tanú, a vádlottak, és előkészületben a per. Felkérte Eötvöst a védelemre.⁶

Eötvös a védelemben a legkiválóbb szakértőket, a pesti egyetem tudós professzorait hallgatta meg. Perdöntő segítséget jelentettek jól képzett, lelkiismeretes gyógyszerészek is.

A per során a Tiszából kifogott tetem újraboncolását a pesti orvosprofesszorok végezték, és jelen volt egy fiatal gyógyszerész is. A végső felmentő ítéletet szakértelmük döntően befolyásolta.

Addig azonban a vérvád tovább gyűrűzött. Az egyik perbefogott metsző lakásán papírba csomagolt sárgásbarna port találtak. Ez biztos vér! – mondták, lehet a Solymosi Eszteré is. A metsző állította, hogy az vérzéscsillapító, a patikában vette nyolc krajcárért. Persze nem hitték el. Átadták a port Nyíregyházán az ismert, jól képzett *Korányi* gyógyszerésznek, aki törvényszéki szakértő is volt. Ő megerősítette, hogy az vérzéscsillapító, és a csecsemők körülmetélésénél is alkalmazták vérzéscsillapításra. Kiderült, hogy ez a gyógyszerész is zsidó volt valamikor, de legalább apja-anyja az, tehát nem lehet hinni neki.⁷ Korányi Imre gyógyszerész Korányi Sebald orvos fia, és báró Korányi Frigyes orvos öccse, Nyíregyházán született!⁸ Diplomája megszerzése után Debrecenben működött, és 1861-ben részt vett a Debreceni Gyógyszerésztestület alakuló közgyűlésén.⁹ A nyíregyházi Kígyó gyógyszertár tulajdonosa lett. Tagja Szabolcs Vármegye törvényhatóságának, Nyíregyháza képviselőtestületének.¹⁰ Édesapja Sebald és családja 1837-ben az egri érsekségen katolizált, vagyis Imre akkor 7 éves volt.¹¹ Az Országos Gyógyszerész Egyesület tiszteletbeli tagja, törvényszéki szakértő, de valóban zsidónak született, tehát nem lehet hiteles szakértő a vérvád perben!¹²

Ugyanígy jellemző, hogy a második törvényszéki boncoláson nem lehetett jelen a megyei tisztí orvos, hiszen ő is zsidó.¹³

Felküldik a metszőnél talált port *dr. Felletár Emilnek*, az Országos Bírósági Vegyészeti Intézet megalapítójának, igazgatójának. Megállapította, hogy a por egy pálmafa, a molucci szigeteken (Fűszer-szigetek) honos *Calamus draco* gyantája, amely megszilárdulva sárgásbarna-vöröses színű, a gyógyszertárban Sanguis draconis néven kapható. A porban nyoma sincs vérnek, írta Felletár Emil gondos analízis után.

Dr. Felletár Emil gyógyszerész dolgozta ki az első, legpontosabb vérkimutatási eljárást, a redukált haematit analízist, vagyis a vérkimutatási módszer nemzetközileg elis-

6 Uott I. 240.

7 Uott I. 151–154.

8 Híres Magyar Orvosok. Vol. I. p. 161.

9 *Baradlay–Bársony*: A Magyar Gyógyszerészek Története. Vol. II. p. 89., 1933.

10 Gyógyszerészeti Hetilap 48., 37., p. 580., 1909.

11 Híres Magyar Orvosok. Vol. I. 161.

12 A Nagy Per I. 151–154. Híres Magyar Orvosok. Vol. I. p. 161. *Baradlay–Bársony*: i. m. Vol. II. p. 89. Gyógyszerészeti Hetilap 48. p. 580.

13 A Nagy Per II. 140.

mert szaktekintélye volt.¹⁴ Az általa alapított intézet ma is működik Országos Igazságügyi Toxikológiai Intézet néven.

Térjünk vissza a tiszai holttest feltalálásakor az első boncoláshoz, a halottszemléhez. Jelen volt ezen *Zurányi Kálmán* gyógyszerész. Jó megfigyelő volt, és jól látta, hogy a tetem lábán egy sebhely van, amit a Solymosi Esztert jól ismerő falubeli, vele egykorú leányka tehéntaposás nyomának mondott. Amikor Bary vizsgálóbíró azt a verziót terjesztette, hogy a tiszai holttest nem Solymosi Eszter, ezt Zurányi nem hitte el, de azonnal nem „kiáltott fel”, nem is lett volna tanácsos. Lelkiismerete azonban nem hagyta nyugodni, és felkereste Pesten irodájában Eötvös Károlyt. Eötvös bizalomgerjesztőnek találta Zurányi Kálmánt, az akkor 30 éves, de fiatalabbnak látszó tiszalöki gyógyszerészt. Zurányi elmondta, hogy Solymosi Eszter boncolásánál nemcsak látta a tehéntaposás nyomán keletkezett heget, de ő maga segítette azt az iszaptól egy kanna vízzel megtisztítani és világosan láthatóvá tenni. Látták ezt az első boncolást végző orvosok, de maguk között úgy egyeztek meg, hogy az nem lehet tehéntaposás nyoma. Nem így Zurányi, aki azt jól megnézte, megjegyezte és lerajzolta. Eötvösnek megismételte „egyszerű, férfias komolysággal, hogy a dolog úgy igaz, ahogy ő mondta el”.¹⁵

„Hát miért nem jelentkezik kihallgatásra Bary vizsgálóbíró úrnál?” Eötvös kérdésére azt válaszolta: „Nem tehetem. Azon a vidéken nem volna maradásom. Életem sem lenne biztos.” Nem volt szavaiban semmi túlzás.¹⁶ Eötvös Károly is csak véletlenül, az eszlári per tárgyalása előtti napon tudta meg, hogy ő, mármint Eötvös védelmére a nyíregyházi zsidóság őrseget szervezett, nehogy merényletet kíséreljenek meg ellene.¹⁷

Visszatérve Zurányira, Eötvös kérte, hogy tegyen vallomást a budapesti bíróság előtt. Nem nagy hajlandóságot mutatott, aggódott jövője miatt. Végül legyőzték az aggodalmat és Zurányi Kálmán eskü alatt tanúvallomást tett Budapesten. Zurányit megidézték a per végső tárgyalására. Itt teljes részletes pontossággal írta le az általa megnézett leányka tetemet a szempilláktól az általa gondosan lerajzolt tehéntaposás okozta forradásig. A fiatal gyógyszerész tanúskodása döntő fontosságú volt.¹⁸

Eötvös és védőtársai a szakértők tanúságtételére alapozott indítványára a bíróság felmentette a várvád jogtalanul és ártatlanul meghurcolt, megkínzott vádlottjait. Azt hiszem, itt kell idéznünk Kossuth Lajos levelét, aki amint értesült a tiszzaeszlári várvádról, ezt írta: „Az antiszemitizmus agitációt mint a 19. század embere szégyellem, mint magyar röstellem, mint hazafi kárhoztatom.”

A tiszzaeszlári várvád utóéletéről csak ennyit említenék: Sándor Iván író az 1970-es években elment Eszlárra. Ott több lakossal beszélgetett, és azok bizony akkor is azt hitték, hogy Solymosi Esztert a zsidók emésztették el.¹⁹ Ez szomorú tény.

A Biblia megőrzi annak a két bátor bábaasszonynak a nevét, akik Egyiptom hatalmas fáraójával szembeszállva nem ölték meg a fiú újszülötteket. Mi is őrizzük meg ezeknek a meg nem vesztegethető, tudós, és biztonságukat is kockáztató gyógyszerészek, tanúk nevét és emlékét.

14 *Studényi-Vondra: Hírneves Gyógyszerészek*. Budapest, 1929. Szerzők kiadása, p. 241–244.

15 A Nagy Per II. 188–195.

16 Uott II. 171–172., 282–287.

17 Uott III. 30, 201.

18 Uott II. 171–172., 188–195., 282–287., III. 30., 201.

19 *Sándor Iván: A vizsgálat iratai*. Tudósítás a tiszzaeszlári per körülményeiről. Budapest, Kozmosz, 1983.